

Branting, arbetarna och friheten

Hundraårsminnet av den franska revolutionen firades av det liberala Stockholm med en fest på Continental, av socialdemokraterna med en demonstration i Lilljansskogen. Man stred om äran att vara revolutionens arvtagare. Enligt Hjalmar Branting, ännu inte trettio år, men redan den unga socialismens ledande man, var det arbetarna som fullföljde revolutionens verk. "Arbetareklassen är... den enda rätta arvtagaren till 89 års principer", skrev han i Social-Demokraten (såsom Folke Lindberg berättar i en fängslande uppsats om revolutionsminnet i Nordisk Tidskrift). Gång efter annan kom Branting tillbaka till denna tanke. Vad han främst äsyftade var att arbetarna skulle fortsätta kampen för politisk frihet, folkstyrelse och social jämlikhet.

Det kan inte påstås att denna tanke hade historisk hävd. De franska arbetarna var inte revolutionenshängivna och uttålliga försvarare. Epokens radikala skildrare Alphonse Daudet betonar hur villigt just arbetarna böjde sig för den napoleonska diktaturen — den patriarkaliska välfärdspolitik och den nationella glansen fick ersätta friheten. "De parisiska arbetarnas villiga och fullständiga underkastelse inför härskaren dömde de republikanska borgarna till maktlöshet... Från denna tid daterar sig brytningen mellan liberalerna och folkets massa: under lång tid syntes demokratin, den allmänna rösträtten oförenlig med friheten." Även bland dem som betecknade sig eller betecknades som socialister var känslan för folkfrihet och folkstyrelse ringa. Saint-Simon och Proudhon var snarast föregångare till vår tids totalitära ideologer; Marx uttalanden var oklara och motsägande, men inte utan skäl har han kunnat återopas som upphovsman till teorin om proletariats diktatur. De liberala tänkarna förkunnade under hänvisning till dessa erfarenheter och dessa läror att den allmänna rösträtten måste

leda till ofrihet och diktatur. Först mot slutet av århundradet kunde i en rad länder liberala och socialdemokrater, i hägnat av en optimistisk framstegstro och ett stigande välbstånd, enas i arbetet för frihet och folkstyrelse.

De senaste årtiondena har i många länder tyckts bekräfta den tidiga liberalismens farhågor. I den grupp av stater där socialisering genomförts under stöd av en stor del av arbetarklassen har despotin, en permanent despoti, framträtt som medel för omvälvningen. I andra länder har massor av arbetare medverkat i eller icke med kraft bekämpat nationalistiska diktaturrörelser som efter maktövertagandet undanröjt friheten. Än en gång har en ekonomisk trygghet, som snart tett sig prekär, och en nationell propaganda — bröd och skådespel — visat sig kunna locka bort arbetarna, liksom stora delar av andra folkgrupper, från frihetskravet.

Utvecklingen har sagts vara naturlig. Kan man inte förstå att de grupper som intill senaste tid varit eftersatta materiellt likaväl som i fråga om bildning sätter ekonomin före den politiska friheten och lätt faller offer för en agitation som organiseras av statsledningen och vars svagheter inte får avslöjas genom kritik? Vad har den fattige för intresse av att borgarna får trycka böcker, utge tidningar och strida om ståndpunkter fjärran från majoritetens eländiga och ledsamma liv?

Brantings största insats i svensk politik är att han alltid såg friheten som en ovillkorlig grundsats. Han verkade för att höja arbetarnas levnadsvillkor, han föraktade de sofismer som bestrider välbståndets värde för lyckan. Men han motiverade också denna strävan med att för det stora flertalet fattigdomen är tankens och toleransens fiende, att en hög kultur sällan framspringer ur en tillvaro som upptas av svårigheter för dagen och oro för framtiden.

HJALMAR BRANTING
23/11 1860—24/2 1925

Upplýsningen likaväl som välbståndet var för honom värden utanför analys och debatt. Han var på en gång socialdemokrat och liberal rationalist. I de otaliga artiklar han författade finns ingen tvekan på den punkten. Den politiska friheten fick inte begränsas, även om man på denna väg snabbare trodde sig kunna vinna det sociala målet; genom successiva reformer skulle frukterna av denna frihet bli tillgängliga för och erkända av alla. Kommunismen var därför lika förhatlig som fascismen.

I nutidens svenska socialdemokrati finns kanske män av samma resning som Branting, men ingen som så medvetet och lidelsefullt verkar på både frihetens och den sociala reformens linjer. Till en del kan detta förklaras av att för de flesta den syntes Branting företrädde blivit en självfallen utgångspunkt för arbetet. Så har Branting mer än någon annan bidragit till att göra sitt påstående år 1889 till sanning — att göra de svenska arbetarna till väktare av den stora revolutionens idéer.

Slutreplik

24/2
ENLIGT MITT SÄTT att se består biskoparna Auléns och Bohlin i förrgår och i dag publicerade inlägg till större delen av undanflykter — av försök att uttrycka sig så att varken det sunda förnuftet eller den mystiska tron skall bli alltför mycket förfördelade. Naturligtvis avser jag därmed inte någon ohederlighet, utan blott ett slags professionell deformation, en yrkesmässig tendens att samtidigt arbeta på helt skilda tankelinjer.

Båda biskoparna betonar starkt "sammanhanget mellan psykiskt och fysiskt" och att följaktligen känslor, stämningar, trosföreställningar — och därmed också bönen — i vissa fall kan påverka hälsotillståndet. På den punkten är alla ense, och resonemanget har därför inte något intresse i debatten (att själva uttryckssättet är oklart lämnar jag därhän, då vi eljest kommer in på helt andra saker). Vi är också ense om att gränsen mellan de fysiska tillstånd som kan respektive inte kan påverkas genom psykiska företeelser är osäker på grund av vår bristande kunskap. Även detta är utan betydelse. Frågan är om bönhörelsen ger effekt på annat sätt än genom att bönen påverkar den bedjande, om den kan leda till ett Guds ingripande i skeendet, till ett underverk. Kan bönen exempelvis föranleda Gud att bota hjärntumörer — för att ta hr Auléns eget exempel — förutsatt att, såsom alla för närvarande lär anse, tumörerna inte kan avlägsnas genom psykiska förändringar; eller kan, för att ta ett ännu bättre exempel — ty psykisk påverkan har här ingen människa hävdad —, vår kyrkobön om "till jordens gröda tjänlig väderlek" påverka Gud?

Biskop Aulén synes mig på denna avgörande punkt vara särskilt oklar. Han skriver att alla böneönskningar inte uppfylls, naturligtvis, och framhåller att den bedjande under bönen kan avstå från vissa önskningar och omgestalta andra: "Vi lär oss bättre lyda Guds vilja"; "bönhörelse består alltid djupast däri att Guds vilja förverkligas". Denna skildring av bönen synes leda bort från själva problemet; bönen framstår som en psykisk läkeprocess, genom vilken den bedjande lär sig att anpassa sina krav efter Guds önskningar — att finna sig i det oundvikliga. Om man sedan kallar detta ett ingripande av Gud eller ett slags finare självsuggestion (riktad på anpassning, inte på läkning) blir en terminologisk fråga. Men vad det gäller är om Gud påverkas av den sjukas bön om hjärntumörens avlägsnande eller bondens bön om god väderlek — förutsatt att den sjuke inte under bönen accepterar hjärntumören och att bonden inte finner den dåliga skörden god ur en "högre" synpunkt, t. ex. därför att han genom synd

gjort sig iortjant av dålig gröda. Biskop Aulén har skrivit att tumörer inte kan botas med handpåläggning; man vet inte säkert om han tror att de kan botas genom bön, ty den frågan undviker han.

Tendensen att komma bort från det som verkligen är tvistigt framträder än klarare i hr Auléns allmänna utsagor om Guds verksamhet. Som exempel på denna nämner han "den ädla läkekonstens utövare, vilka sannerligen går Guds barmhärtighets ärenden i denna lidandets värld". Detta låter sig sägas, jag antar att inte bara läkare, utan även andra människor — kanske alla människor — av hr Aulén betraktas som Guds redskap. Men vad har denna ordlek att göra med frågan om bönhörelse och underverk? Är kanske varje ingripande från en läkares sida ett underverk; ja, då blir underverket i själva verket något högst ordinärt.

Biskop Bohlin snuddar vid denna tankegång, men på ett annat sätt. "Också kirurgens kniv kan för bedjande vara bönhörelsens verktyg." Han öppnar alltså ett ögonblick dörren till den kyrkliga försvarslinje som innebär en oerhörd utveckling av underverksbegreppet, men han stannar inte vid detta. Huvudsaken för honom synes vara att "mirakulösa" bönhörelser verkligen är möjliga. Självt har han visserligen inte erfarenhet därav, men han utgår från dylika underverks existens. Vad menas då med "mirakulös" bönhörelse?

Vid besvarandet av denna

fråga arbetar, synes det, hr Bohlin på två linjer. "Det yttre undret" betyder "ett gudomligt ingripande som strider mot naturen — väl att märka: mot den av oss kända naturen". Om tyngdpunkten här läggs på reservationen efter tankstrecket, blir hr Bohlins uppfattning helt ordinär (i annan mening än tallet om en läkares ingrepp som ett under), ty underverket blir då något som står i överensstämmelse med "naturen", ehuru vi på grund av begränsad kunskap inte begriper denna överensstämmelse. Men hr Bohlin synes också gå på en helt annan linje, varvid tonvikten läggs på orden före tankstrecket. I annat fall vore det oförklarligt att han anser undret vara en nödvändig beståndsdel av den kristna tron och att han rent av uttalar att tron, därest en motsättning mellan denna och en förnuftsenslig uppfattning skulle föreligga, måste väljas "att betraktas som en paradox, en tankeorimlighet".

Det mest egendomliga i hr Bohlins framställning är emellertid att han i Nobelpristagaren Alexis Carrel tror sig finna en brygga mellan den ena och den andra tankelinjen. Ty detta innebär blott att hr Bohlin flyttar över sina svårigheter på Carrel. Den troende läkaren Carrel är minst lika otvetydig som hr Bohlin. Carrel utgår från undren i Lourdes, men hurvida han menar "mirakulösa" ingripanden i den ena eller den andra av de angivna betydelseerna är oklart. Ena ögonblicket talar han om "vissa relationer av ännu okänd natur mellan psykiska och organiska processer", andra ögonblicket om "underkurer" och "underverk" utan alla reservationer. Det faktum att Carrel är läkare kan ju inte rimligen innebära att den "oförsonliga konflikt" mellan Gudstron och natursammanhanget som hr Bohlin talar om blir undanröjd.

I realiteten synes biskop Bohlin alltså falla tillbaka på den rena svävningen mellan tanken att det finns mycket som vi ännu inte kan förklara och tanken att Gudstron förutsätter underverk — ingripanden i natursammanhanget, huru detta än är beskaffat. Men den första tankegången är i detta sammanhang utan varje intresse. Vi får då stanna vid hr Bohlins förklaring att tron måste betraktas "som en paradox, en tankeorimlighet". Längre har jag aldrig tänkt mig att debatten skulle komma.

HERBERT TINGSTEN